

“I tåge de famle” – dansk arkæologi i krise?

af Ole Thirup Kastholm, cand. mag. i forhistorisk arkæologi

Såfremt man betragter dansk arkæologi i et års tilbageblik, vil især to store begivenheder synes fastmejslet i den bredere offentligheds bevidsthed. Selv om der er tale om to fundamentalt forskellige begivenheder, forekommer de at være symptomatiske for arkæologiens videnskabelige stade her i begyndelsen af det 21. århundrede. Og lad det være skrevet med det samme: i denne forfatters øjne ser det ikke lovende ud.

Arkæologi er sjældent forsidestof i den danske dagspresse. Ofte må et fund eller en udgravning tage til takke med en uredigeret notits i avisens dyb eller et tv-klip halvskjult bag regionalnyhedernes hastige rulletekster. Er man som arkæolog særlig heldig, så får man på udgravningen besøg af en vaskeægte journalist i nyindkøbte gummistøvler, som spørger, hvad man føler, når man udgraver et stolpehul.

Ikke desto mindre har to begivenheder i den arkæologiske sfære i uvant høj grad fået spalteplads og sendeflade det sidste års tid. Og hvilke begivenheder? Jo, det drejer sig om tyveriet af guldhornene fra museet i Jelling samt sejladsen med vikingskibet “Havhingsten fra Glendalough” Roskilde-Dublin t/r. I begge tilfælde forsidebaskere, der overgik enhver anden kulturhistorisk tildragelse i det forgangne år. I begge tilfælde er der tale om kopier – eller rettere rekonstruktioner – af betydningsfulde, nationale klenodier. Det er nemlig i tidens rette ånd, at man må skyde en hvid pind efter den ægte vare; substansen bag det hele.

Kl. 04:30, den 17. september 2007, blev de to guldhorn samt en håndfuld andre genstande stjålet fra Nationalmuseets filial i Jelling. Hornene var rekonstruktioner baseret på tegninger af de originaler, som allerede i 1802 blev stjålet – og skrappelløst omsmeltet for ussel mammon – af den forgældede guldsmed og urmager Niels Heidenreich. En på flere måder bedrøvelig affære, men lad os her dvæle ved 2007-tyveriet. Sagen vakte naturligvis stor opstandelse i gængse medier denne efterårsdag, allerede fra daggry. En storstilet mediestorm og eftersøgning gav pote efter blot to dage: de bortførte genstande blev tilvejebragt og tyveknægtene taget til fange af ordensmagten. Alt imens fulgte en lang række pressemeddelelser fra Nationalmuseet i køl-

landet på hændelsen. Indledningsvis af meget faktuel art, til opklaring af forbrydelsen. Senere til profilering af museet og promovning af den konkrete særudstilling i Jelling, hvortil guldhornene kunne returneres til genudstilling den 10. oktober. Besøgstallet herefter har næppe været helt ringe. En konspiratoriker ville måske ligefrem mistro museet for selv at stå bag tyveriet, selv om en sådan friskhed indenfor kulturformidling nok er ønsketænkning. Men pressestrategien er professionel og omtalen til kulturarvens bedste. Det er, hvad der kræves i en verden, hvor kodeordene er varm luft som “profilering”, “oplevelsesøkonomi” og “formidling” – også selv om man som forskningsinstitution burde kunne hvile i sig selv. Men den går ikke i en behård verden, hvor bevillingerne taler deres tydelige sprog “rend os i forskningen ... substans er for tabere.”. Nationalmuseet har i dette nye årtusind allerede været offer for den såkaldte sparekniv, der har skåret flere gange, til tider dybt, for at nedslagte næsten hele afdelinger – for at lade vores fælles vidensbank bløde til døde, hvis biksen ikke giver overskud. Profitmaksimering. Derfor; vil man overleve, må man gøre som vort Nationalmuseum har gjort i denne tyvagtige sag: *smede mens hornet er varmt!*

Det har de også gjort på Vikingskibsmuseet i Roskilde – ført en klog overlevelsesstrategi. Dette stadfæstedes den 9. august i år, da “Havhingsten fra Glendalough” anløb hjemhavnen Roskilde. Tilbagekomsten var kulmination på en sørejse, der spektakulært markedsførtes som et af verdenshistoriens største marinarkæologiske eksperimenter. Havhingsten er en rekonstrueret udgave af det 30 m. lange krigsskib “Skuldelev 2” fra o. 1042. Af det originale skrog er blot 25 % bevaret, mens essentielle dele som sejlet og riggen er fuldstændigt fraværende. Der er således tale om en re-

konstruktion, hvor væsentlige dele er baseret på antagelser og dermed rummer en mængde ubekendte faktorer. De ubekendte faktorer flokkedes også under den sensationelle sejlads fra Roskilde til Dublin, hvor Havhingsten blev slæbt for maskinkraft over Nordsøen – en af togtets forskningsmæssigt set vigtigste distancer – for at holde tidsplanen. Dette var symptomatisk for projektets indistinkte videnskabelige vision og totale afhængighed af en toptrimmet og timet mediedækning, hvilket også kom til udtryk i den bagvedliggende pressestrategi, der kækt undveg enhver seriøs videnskabelig stillingtagen. Strategien har derimod bestået af et sandt tæppebombardement af pressemeddelelser om denne eller hin bagatel vedrørende sejladsen, men med ens ordlyd *mellem* linjerne: “det går strygende (send flere penge)!”. Kære Læser, bevidn forskning i nød! Efter at Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenters bevilling udløb i 2003, har denne del af dansk forskning haft såre trange kår. Allerede i 2000 havde man nedlagt lektoratet i marinarkæologi ved Københavns Universitet. Begge dele er da ellers synd, taget i betragtning, at Danmark har været et pionérland i international klasse på det marin-arkæologiske felt. Vikingskibsmuseet, der var tæt tilknyttet forskningscentret, har forsøgt at holde skruen i vandet, men uden de fornødne midler til at fastholde en tilstrækkelig andel af den kompetence, der blev udviklet i forskningscentrets ti års levetid. Om den massive pressestrategi bag Havhingstens togt kan vende udviklingen til fordel for reel forskning er uvist. Men håbet – og Irland – er som bekendt altid lysegrønt.

Om håbet også er lysegrønt for de vordende arkæologer i Københavns Universitets betonslum på Amager er imidlertid mere tvivlsomt. Den arkæologiske videnskab udvikles i første halvdel af 1800-tallet, men etableres dog først i 1930 på universitetet. Noget tyder på, at dette fag ikke skal undes et 100-års jubilæum på denne højere læreanstalt, hvis man må være så fri at male Fanden på væggen. I 2004 blev arkæologi og en håndfuld andre “småfag” sammenlagt med faget historie under det nye SAXO-Institut. Hvad der muligvis så fortræffeligt ud fra en centraliseringslysten synsvinkel, kan meget vel vise sig at blive katastrofalt for den forskning og undervisning, der vedrører de første 12.000 års danmarkshistorie. Det største

problem er af banal karakter: historiefaget er stort og dominerende, arkæologifaget er lille og undseligt. Når dette sammenholdes med, at majoriteten af den arkæologiske lektorstab er nær pensionsalderen samt at faget ikke har fået et reelt ph.d.-stipendium siden 2005, ser det ilde ud. Ph.d.-erne skal sikre fagets udvikling og kontinuitet, konstant udfordre videnskaben og blandt dem skal fremtidige undervisere og forskere plukkes. Derfor bør ethvert bevaringsværdigt universitetsfag – størrelsen underordnet – også sikres mindst ét åbent ph.d.-stipendium årligt, fuldfinansieret af universitetet, såfremt kvalificerede kandidater findes. Alternativet er en dødsattest.

Museernes og universitetets fortrædeligheder har flere årsager. Helt overordnet er det jo samfundets skyld. Et samfund, hvor pseudodiscipliner som coaching og formidling vægtes højere end den substantielle viden, der nødvendigvis må tilvejebringes og bearbejdes, før der kan “coaches” eller “formidles”. Et mediestyret samfund, hvor man foretrækker at lade journalister interviewe journalister, som er frække nok til optræde som selvbestaltede eksperter, frem for at lade faktuel viden råde. Et samfund, hvor det evige spørgsmål er: “hvad føler du?” på bekostning af: “hvad ved du?”. Men de direkte skyldige i problemerne er de ansvarlige politikere, der lefler for medier, trends og de medfølgende eskapader af varm luft. Næ, kulturarven skal åbenbart hellere digitaliseres end udforskes. Og på universitetet skal man hellere være effektiv end fordybe sig – så man kan blive cand. lort. frem for mag. art. Til gengæld får vi rigtig mange af dem.

Det konkrete svar på problemerne er enkelt: seriøse, offentlige bevillinger til den objektive forskning; også til dem, hvor synlighed og profitmaksimering *ikke* er målet i sig selv. Forskning koster penge, de burde betales med glæde. For ellers – ved Tollundmandens endnu velbevarede skægstubbe – ser det sort ud! Som mosevand. Måske de ministre for kultur og videnskab skulle mindes deres hvervs egentlige betydning: at “minister” betyder tjener og ikke bøddel?